

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 28 juni 2024

Mål nr
B 7301-23

PARTER

Klagande och motpart

JS

Ombud och offentlig försvarare: Advokat TJ

Klagande och motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Brott mot aktiebolagslagen

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2023-09-26 i mål B 5780-22

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

TJ ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av JS i Högsta domstolen med 5 535 kr. Av beloppet avser 4 428 kr arbete och 1 107 kr mervärdesskatt. JS ska ersätta staten för denna kostnad.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

JS har yrkat att Högsta domstolen i första hand ska ogilla åtalet och i andra hand bestämma påföljden till dagsböter. Han har även yrkat att han ska befrias från skyldigheten att betala avgift till brottsofferfonden och från skyldigheten att till staten återbetala försvararkostnaderna i tingsrätten.

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska ändra hovrättens dom på så sätt att påföljden bestäms till villkorlig dom och samhällstjänst.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 3.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. JS har enligt domstolarna gjort sig skyldig till brott mot aktiebolagslagens förbud mot närståendelån genom att låna 675 000 kr från Mobilityguard AB där han var styrelseledamot och verkställande direktör.
2. Tingsrätten bestämde påföljden till villkorlig dom och samhällstjänst med hänvisning till brottslighetens art. Hovrätten har ändrat påföljden till villkorlig dom och böter utifrån bedömningen att det inte finns skäl till någon särbehandling vid påföljdsbestämningen på grund av brottslighetens art.

3. Högsta domstolen har, med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett gällande den åtalade gärningen, meddelat prövningstillstånd i fråga om påföljd. Prövningstillstånd har inte meddelats med anledning av JSs överklagande i övrigt.

Frågan i målet

4. Prejudikatfrågan gäller om uppsåtligt brott mot aktiebolagslagens förbud mot lån till närstående ska särbehandlas vid påföljdsvalet på grund av brottslighetens art.

Förbudet mot närståendelån

5. I 21 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551) anges en krets till vilka ett aktiebolag inte får lämna penninglån. Där ingår aktieägare, den som är styrelseledamot eller verkställande direktör för bolaget och vissa närstående. Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot förbudet mot närståendelån döms till böter eller fängelse i högst ett år (30 kap. 1 § första stycket 4).

6. Förbudet mot närståendelån tillkom 1973 genom ändringar i 1944 års aktiebolagslag och har i princip oförändrat överförts först till 1975 års aktiebolagslag och sedan till den nuvarande lagen från 2005.

7. I förarbetena anförs bl.a. följande skäl för förbudet. En möjlighet för aktiebolag att lämna lån till aktieägare och andra närstående innebär betydande risker för andra aktieägare, borgenärer och anställda. Det kan befaras att det vid lån till närstående inte görs någon egentlig bedömning av låntagarens kreditvärdighet. Lån som en aktieägare eller person i bolagsledningen tar för privat konsumtion kan också utgöra en form av skatteflykt. Vidare skulle mer liberala regler kunna missbrukas av den som vill kringgå aktiebolagslagens kapitalskyddsregler. Förbudet fyller även en funktion i arbetet mot oseriös verksamhet. En straffsanktion behövs för att

upprätthålla respekten för låneförbudet. (Se prop. 1973:93 s. 90 ff. och prop. 1975:103 s. 491 samt prop. 2004/05:85 s. 427 och s. 435.)

Brottslighetens art vid överträdelse av låneförbudet

8. Avgörande för påföljdsvalet vid överträdelser av låneförbudet i aktiebolagslagen är många gånger om det finns skäl till särbehandling vid påföljdsvalet med hänvisning till brottslighetens art (jfr ”De kinesiska kullagren” NJA 2014 s. 559 p. 20–29).

9. I förarbetena finns inte några tydliga uttalanden som ger stöd för att brott mot förbudet mot närståendelån skulle vara brottslighet av sådan art att det finns anledning till särbehandling vid påföljdsvalet.

10. Till stöd för uppfattningen att brott mot förbudet mot närståendelån ska särbehandlas har rättsfallet ”Maskinbolaget i Sävsjö” NJA 1986 s. 56 åberopats. I rättsfallet bestämdes påföljden till fängelse med hänvisning till allmänpreventiva skäl.

11. Rättsfallet ligger i tiden före 1989 års påföljdsreform då brottslighetens art infördes i lagtexten som ett skäl för fängelse. I rättsfallet hade den tilltalade vid upprepade tillfällen överträtt låneförbudet. Lånen avsåg betydande belopp, närmare två miljoner kronor i dagens penningvärde, och överträdelserna ledde till att bolaget försattes i konkurs. Det förhållandet att Högsta domstolen bestämde påföljden till fängelse kan inte tas till intäkt för att brottet generellt ska särbehandlas på grund av brottslighetens art.

12. Högsta domstolen har inte heller uttalat sig rörande särbehandling i påföljdshänseende i något senare avgörande. Frågan är om det trots detta finns skäl att särbehandla brott mot låneförbudet vid val av påföljd.

13. Utrymmet för att genom rättsutveckling i praxis särbehandla ytterligare brottstyper med hänvisning till deras art är begränsat. Vid

bedömningen av om så ändå ska ske bör det beaktas om det i fråga om den aktuella brottstypen finns ett särskilt behov av normbildning. (Jfr ”De kinesiska kullagren” p. 31–33.)

14. Det som i någon mån kan tala för att särbehandla brott mot låneförbudet i påföljdshänseende är att det kan vara fråga om svårupptäckt brottslighet. Det har samtidigt inte framkommit att det är fråga om en brottslighet som har blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former. Den kan inte heller anses ha sådana likheter med skattebrott eller bokföringsbrott att brottsligheten av det skälet bör särbehandlas.

15. I avsaknad av uttryckliga förarbetsuttalanden kan det inte heller, vid sidan av den förebyggande effekt som redan kriminaliseringen av gärningen får antas ha, sägas finnas ett särskilt behov av normbildning på området. I sammanhanget kan det inte heller bortses från att straffskalan är sådan att brottet normalt ligger på bötesnivå.

16. Det nu sagda leder till slutsatsen att brottslighetens art normalt inte bör tillmätas betydelse när det gäller att bestämma påföljd för brott mot förbudet mot närståendelån i aktiebolagslagen.

Påföljdsbestämningen i detta fall

17. JS har lånat ett belopp uppgående till 675 000 kr. Gärningen har inbegripit transaktioner mellan personer i flera led och handlingar upprättade för sken skull, vilka tillförts bolagets bokföring, i syfte att dölja att det var fråga om ett förbjudet lån. Brottet har således förutsatt särskild planering. JS har agerat med uppsåt.

18. Det brott som JS döms för har ett straffvärde motsvarande fängelse uppemot två månader. En bötespåföljd är inte tillräckligt ingripande. Påföljden bör därför bestämmas till villkorlig dom, vilken enligt

huvudregeln ska förenas med dagsböter. Det saknas skäl att ändra antalet dagsböter. Hovrättens domslut ska alltså fastställas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Agneta Bäcklund, Petter Asp, Stefan Reimer (referent) och Jonas Malmberg
Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotte Hellner Kirstein